

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра педагогіки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету

Інна САВИЦЬКА

« » 2023 р.

«РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО»

на засіданні кафедри педагогіки
Протокол № 21 від 22.05.2023 р.

Завідувач кафедри

Руслан СОШВНИК

«РОЗГЛЯНУТО»

Гарант ОП «Педагогіка вищої школи»

Лідія ЧЕРЕДНИК

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ ТА РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ
У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

Спеціальність: 011 «Освітні, педагогічні науки»

Освітня програма: «Педагогіка вищої школи»

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки Васюк О. В.

Київ 2023

1. Опис навчальної дисципліни «Історія педагогіки та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах»

Галузь знань, спеціальність, ОП, освітній ступінь		
Освітній ступінь	Магістр	
Спеціальність	011 «Освітні, педагогічні науки»	
Освітня програма	Педагогіка вищої школи	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	180	
Кількість кредитів ECTS	6	
Кількість змістових модулів	4	
Курсовий проект (робота) <small>(якщо є в робочому навчальному плані)</small>	-	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Курс (рік підготовки)	1	1
Семестр	1-2	1
Лекційні заняття	38 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	22 год.	8 год.
Лабораторні заняття	- год.	- год.
Самостійна робота	120 год.	162 год.
Індивідуальні завдання	- год.	- год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3 год.	

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Історія педагогіки та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах» – розкрити зв'язок між педагогічними ідеями теоретиків і практиків, спадкоємництво і новаторство в розробці й реалізації педагогічних ідей; надати теоретичні знання з основних парадигм, напрямків розвитку вищої освіти у світі; сформуванню вміння застосовувати набуті знання у майбутній педагогічній діяльності, творчо підходити до вирішення будь-якої освітянської проблеми.

Завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечити майбутніх викладачів знаннями з педагогічної спадщини минулого, виходячи з принципу зв'язку історії та сучасності, на ґрунті зв'язку загальноісторичного процесу з історією педагогічної думки різних епох як складової частини цивілізації, культури і освіти поколінь;
- визначити роль корифеїв педагогіки минулого як засновників тих чи інших педагогічних течій або систем освіти і виховання;
- забезпечення педагогів знаннями про великий і цікавий досвід оновлення

теорії і практики вищої освіти в різних країнах;

– визначення місця тих чи інших аспектів розвитку вищої освіти в системі педагогічного знання та практики;

– розвиток педагогічного мислення з використанням досвіду педагогіки.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати проблеми, задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук.

загальні компетентності:

ЗК1.Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК2.Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК4.Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК7.Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК11. Здатність аналізувати суспільно й особистісно значущі світоглядні проблеми, зберігаючи та примножуючи загальнолюдські та національні цінності

ЗК12.Здатність використовувати іноземну мову як засіб спілкування у професійній сфері.

фахові (спеціальні) компетентності:

СК 1.Здатність проектувати і досліджувати освітні системи, планувати і проводити теоретичні та емпіричні дослідження у сфері освіти.

СК7.Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.

СК8.Здатність інтегрувати знання у сфері освіти/педагогіки та розв'язувати складні задачі у мультидисциплінарних та міждисциплінарних контекстах.

СК9.Здатність до використання сучасних інформаційно- комунікаційних та цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності з урахуванням особливостей підготовки фахівців за різними спеціальностями, у тому числі аграрної галузі.

СК 11. Здатність до рефлексії в процесі розв'язання професійних завдань.

Програмні результати навчання:

РН1.Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень; проводити самостійні наукові дослідження педагогічних явищ та екстраполювати їх результати в практику викладання.

РН9.Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність.

РН11.Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук.

РН12. Аналізувати результати власної педагогічної діяльності і розробляти програму професійного саморозвитку.

РН13.Знаходити форми і засоби створення здоров'язбережувального освітнього середовища; аналізувати вплив соціокультурних чинників на трансформаційні процеси у системі освіти та її глобалізацію.

3. Програма та структура навчальної дисципліни

- повного терміну денної (заочної) форми навчання;
- скороченого терміну денної (заочної) форми навчання;

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Частина 1. Історія педагогіки														
Змістовий модуль 1. Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XIX ст.														
Тема 1. Становлення виховання та освіти в Україні найдавніших часів до XV ст.	1	11	4	2			5	12	2	-				10
Тема 2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження та Козацької доби	3	11	4	2			5	11	-	-				11
Тема 3. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки в Україні кінця XVIII – першій пол. XIX ст.	5	12	4	2			6	10	-	-				10
Тема 4. К.Ушинський – основоположник наукової педагогіки і реформи школи	7	11	4	2			5	12	-	2				10
Разом за змістовим модулем 1	45		16	8			21	45	2	2				41
Змістовий модуль 2. Розвиток освіти та педагогічної думки у кінці XIX початку XX ст.														
Тема 1. Школа і педагогіка України другої пол. XIX – поч. XX ст.	9	14	4	2			8	16	2	2				12

Тема 2. Школа і педагогіка України у радянський період (1920-80 рр.)	11	17	6	3			8	15	2	1			12
Тема 3. Розвиток освіти незалежної України	14	14	4	2			8	14	1	1			12
Разом за змістовим модулем 2	45		14	7			24	45	5	4			36
Частина 2. Розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах													
Змістовий модуль 3. Трансформації систем освіти													
Тема 1. Соціально-економічні та політичні фактори розвитку освіти	1	15	2	2			11	15	1	1			13
Тема 2. Реформування освіти: стратегічні пріоритети	5	15	2	2			11	15	1	1			13
Тема 3. Модернізація освітньої діяльності вищої школи в зарубіжних країнах та в Україні. Якість освіти	9	15	2	2			11	15	1	-			14
Разом за змістовим модулем 3	45		6	6			33	45	3	2			40
Змістовий модуль 4. Становлення та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах та в Україні													
Тема 1. Освіта в різних країнах світу та в Україні	13	45	2	1			42	45	-	-			45
Разом за змістовим модулем 4	45		2	1			42	45	-	-			45
Усього годин	180		30	15			120	180	8	7			165

ЧАСТИНА 1. ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Змістовий модуль 1.

Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XIX ст.

Лекція 1. Становлення виховання та освіти в Україні з найдавніших часів до XV ст.

Історія педагогіки, її основні категорії. Підходи щодо походження виховання. Українська народна педагогіка. Становлення виховання у східних слов'ян. Зародження писемності, розвиток шкільної освіти за часів Київської Русі. Педагогічна думка в Київській Русі. Літературно-педагогічна спадщина XI–XIII ст. Українське шкільництво у XIV–XV ст.

Лекція 2. Розвиток освіти і педагогічної думки в епоху українського Відродження та Козацької доби

Виникнення і розвиток шкіл в Україні. Братські школи, їхня роль у формуванні національної свідомості, науки та культури. Заснування перших українських академій. Острозька та Києво-Могилянська академії. Виховання і шкільництво Запорізької Січі. Українська педагогічна думка епохи Відродження.

Лекція 3. Особливості розвитку освіти і педагогічної думки в Україні кінця XVIII – першій пол. XIX ст.

Українське шкільництво кінця XVIII–першій пол. XIX ст. Національна освіта в Галичині, Буковині та Закарпатті. Культурно-національний рух в Україні у XIX ст. Просвітницька діяльність і педагогічні ідеї видатних вчених, письменників і громадських діячів.

Лекція 4. К. Ушинський – основоположник наукової педагогіки і реформи школи

Біографія К. Ушинського. Людина як предмет виховання з погляду К. Ушинського. Ідея народності виховання в творчості К. Ушинського. Проблеми морального виховання в педагогічній спадщині К. Ушинського. К. Ушинський про роль учителя у вихованні учнів. Дидактичні погляди К. Ушинського.

Змістовий модуль 2.

Розвиток освіти та педагогічної думки у кін. XIX початку XX ст.

Лекція 1. Школа і педагогіка України другої пол. XIX – поч. XX ст.

Стан початкової і середньої школи та вищої освіти в Україні другої пол. XIX – поч. XX ст. Освіта в Українській державі (1917–1919 рр.) Ідеї національної освіти й виховання в Україні другої пол. XIX – поч. XX ст.

Лекція 2. Школа і педагогіка України у радянський період (1920-80 рр.)

Характерні риси радянської тоталітарної школи і системи виховання. Національна освіта в 1920-ті рр. Уніфікація загальної освіти в 1930-ті рр. Шкільництво в роки Другої світової війни та після її закінчення. Розвиток освіти й педагогіки у 1960-1980-ті рр. Педагогічна діяльність і погляди Г. Ващенко, О. Залужного, І. Соколянського. Педагогічна система А. Макаренка. Педагогічна діяльність і літературно-педагогічна спадщина В. Сухомлинського.

Лекція 3. Розвиток освіти незалежної України

Початок відродження національної школи. Закон України “Про освіту”. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ ст.”). Розвиток шкільної освіти в умовах національного відродження України. Реформування вищої освіти. Утвердження шляхів і засобів національного виховання дітей та молоді.

ЧАСТИНА 2. РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Змістовий модуль 3. Трансформації систем освіти

Лекція 1. Соціально-економічні та політичні фактори розвитку освіти

Сутність глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції, їх вплив на розвиток освіти. Світовий освітній простір. Економічна ефективність сфери освітніх послуг. Зростання попиту на освітні послуги.

Лекція 2. Реформування освіти: стратегічні пріоритети

Європейські трансформації в освіті та науці. Сутність поняття “грамотність”. Освіта впродовж життя. Основні напрями розвитку професійної освіти. Тенденції та тренди розвитку системи вищої освіти. Розвиток педагогічної освіти. Приватні заклади освіти в системі неперервної освіти. Освіта дорослих.

Лекція 3. Модернізація освітньої діяльності вищої школи в зарубіжних країнах та в Україні. Якість вищої освіти

Компетентнісна освіта. Європейська та національна рамки кваліфікацій. Студентоцентроване навчання як сучасна парадигма освітнього процесу закладів вищої освіти. Цифрові трансформації освіти в сучасних умовах. Питання академічної та наукової доброчесності у вищій освіті. Поняття “якість вищої освіти”. Забезпечення якості вищої освіти в Європейському освітньому просторі. Міжнародне правове регулювання забезпечення якості вищої освіти. Досвід європейських університетів щодо забезпечення якості вищої освіти.

Змістовий модуль 4.

Становлення та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах та в Україні

Лекція 1. Освіта в різних країнах світу та в Україні

Характеристика системи освіти в США. Характеристика системи освіти у Великій Британії та Північній Ірландії. Характеристика системи освіти Федеративної Республіки Німеччини. Характеристика системи освіти у Франції. Характеристика системи освіти в Японії. Характеристика системи освіти в Польщі. Характеристика національної системи освіти.

4. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Виховання і навчання в Україні з найдавніших часів до XV ст. н. е.	2
2	Навчальні заклади та педагогічна думка в епоху Відродження та Козацької доби в Україні (XVI-XVIII ст.)	2
3	Освітні процеси кінця XVIII– першої пол. XIX ст. Розвиток демократичних педагогічних ідей українськими просвітителами першої половини XIX ст.	2
4	Педагогічна теорія К.Ушинського і її втілення в практику виховання і освіти	2
5	Питання освіти та виховання у творчій спадщині громадсько-політичних діячів України XIX – поч. XX ст. Освіта, шкільництво і педагогічна думка в Україні в 1917-1919 рр.	2
6	Розвиток освіти і педагогічної думки в Україні в роки радянської влади. Педагогічна діяльність і провідні педагогічні ідеї А.Макаренка та В.Сухомлинського.	3
7	Відродження національної системи виховання, школи і педагогіки в період становлення незалежної України	2
8	Соціально-економічні та політичні фактори розвитку освіти у світі	2
9	Реформаційні процеси сучасної освіти	2
10	Модернізація освітньої діяльності вищої школи в зарубіжних країнах та в Україні.	2
11	Вища освіта в різних країн світу та в Україні	1

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено робочим навчальним планом	

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено робочим навчальним планом	

7. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Педагогічна думка в Київській Русі. Літературно-педагогічна спадщина XI–XIII ст.	5
2	Українська педагогічна думка епохи Відродження	5

3	Просвітницька діяльність і педагогічні ідеї видатних вчених, письменників і громадських діячів	6
4	Літературно-педагогічна спадщина К. Ушинського	5
5	Ідеї національної освіти й виховання в Україні другої пол. XIX – поч. XX ст.	8
6	Літературно-педагогічна спадщина Г. Ващенко, О. Залужного, І. Соколянського, А. Макаренка, В. Сухомлинського	8
7	Трансформації освіти в Україні початку XXI ст.	8
8	Діяльність міжнародних організацій у аспекті вирішення глобальних проблем у освіті	11
9	Реформи в системах освіти зарубіжних країн. Тенденції розвитку вищої освіти	11
10	Забезпечення якості вищої освіти. Питання академічної та наукової доброчесності у вищій освіті	11
11	Історичні аспекти та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах. Трансформації вищої освіти за кордоном	42

8. Зразки контрольних питань, тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

Перелік питань до екзамену з дисципліни «Історія педагогіки та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах»

1. Розкрийте підходи до виникнення виховання в людському суспільстві. Виховання у первісному суспільстві.
2. Охарактеризуйте ідеї виховання особистості у творчості І. Франка та Л. Українки.
3. Охарактеризуйте виникнення перших шкіл та організацію виховання в них.
4. Охарактеризуйте ідеї національного виховання С. Русової.
5. Охарактеризуйте виховання у східних слов'ян.
6. Розкрийте педагогічну діяльність Х. Алчевської.
7. Окресліть соціальні умови становлення писемності та виникнення перших шкіл у Київській Русі.
8. Окресліть перспективні завдання реформування освіти України, відображені в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р.
9. Розкрийте організацію та зміст навчання у перших школах Київської Русі.
10. Охарактеризуйте педагогічні погляди М. Грушевського.
11. Розкрийте основні ідеї перекладної літератури та перших педагогічних пам'яток Київської Русі.
12. Охарактеризуйте українську школу в перші роки радянської влади (1918-1930 рр.).
13. Розкрийте виникнення братських шкіл в Україні.
14. Охарактеризуйте життя та педагогічну діяльність А. Макаренка.
15. Окресліть вплив Острозької школи-академії на формування культури українського народу.
16. Охарактеризуйте педагогіку А. Макаренка як науку про формування людини.
17. Розкрийте організацію та методи навчання в Києво-Могилянській Академії.
18. Охарактеризуйте теорію та практику колективу А. Макаренка.
19. Розкрийте основні ідеї української педагогічної думки епохи Відродження (Г. Смотрицький, П. Беринда, брати Зизанії та ін.).
20. Макаренко про поєднання навчання з продуктивною працею («Педагогічна поема», «Прапори на баштах»).
21. Охарактеризуйте чинники, діяльність козацьких шкіл в Україні (січові, полкові, музичні та ін.) та систему виховання лицаря-козака.
22. Розкрийте погляди А. Макаренка на сімейне виховання дітей («Книга для батьків», «Лекції про виховання дітей»).
23. Охарактеризуйте педагогічну думку в Україні в кінці XVII на поч. XVIII ст. (Є. Славинецький, С. Полоцький, С. Яворський).

24. А. Макаренко про формування вчителя-вихователя та його педагогічну майстерність.
25. Розкрийте педагогічні погляди Г. Сковороди.
26. А. Макаренко про естетичне виховання дітей («Педагогічна поема», «Прапори на баштах»).
27. Розкрийте освітні реформи в Україні в кінці XVIII на поч. XIX ст.
28. Охарактеризуйте становлення та розвиток освіти в Україні у радянський період (30-80- ті рр. XX ст.).
29. Окресліть педагогічні погляди О. Духновича.
30. Розкрийте життя та педагогічну діяльність В. Сухомлинського.
31. Охарактеризуйте просвітницьку діяльність П. Куліша та М. Костомарова.
32. Охарактеризуйте погляди В.Сухомлинського на навчання та виховання дітей 6-річного віку («Серце віддаю дітям»).
33. Охарактеризуйте ідеї національного виховання М. Драгоманова.
34. Розкрийте ідеї В. Сухомлинського про виховання вчителя-вихователя («Сто порад вчителю», «Розмова з молодим директором школи»).
35. Утвердження національного виховання в Україні на сучасному етапі (Концепція національного виховання).
36. Дайте характеристику поглядів К. Ушинського на підготовку вчителя («Проект вчительської семінарії»).
37. Розкрийте шляхи формування освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства (Закон «Про освіту», «Закон про загальноосвітню середню школу», «Закон про вищу освіту»).
38. Охарактеризуйте дидактичні погляди К. Ушинського. Методика початкового навчання («Рідне слово», «Дитячий світ»).
39. Проаналізуйте погляди В. Сухомлинського на патріотичне виховання підростаючого покоління.
40. Розкрийте погляди К. Ушинський на значення праці у вихованні людини («Праця в її психологічному і виховному значенні»).
41. Проаналізуйте етнічні засади родинного виховання за В. Сухомлинським («Батьківська педагогіка»).
42. Розкрийте погляди К. Ушинського щодо гармонійного розвитку особистості («Людина як предмет виховання»).
43. Розкрийте думки В. Сухомлинського на морально-трудова виховання дітей підліткового віку («Народження громадянина»).
44. Охарактеризуйте ідею народності виховання К. Ушинського.
45. Охарактеризуйте педагогічні погляди Г. Ващенко, О. Залужного, І. Соколянського.
46. Охарактеризуйте життя та педагогічна діяльність К. Ушинського.
47. Охарактеризуйте погляди В. Сухомлинського на формування гуманістичної особистості («Павлиська середня школа»).
48. Охарактеризуйте педагогічні погляди Т. Шевченка.
49. Доведіть необхідність інтеграції національної освіти України у світовий освітній простір.

50. Розкрийте просвітницьку діяльність Г. Лубенця.
51. Розкрийте розвиток освіти й педагогіки у 1960-ті рр. та школу і педагогіку України у період застою (1970-80-ті рр.).
52. Розкрийте просвітницьку діяльність В. Грінченка.
53. Охарактеризуйте особливості становлення освіти у післявоєнний час (кінець 1940-50-ті рр.).
54. Охарактеризуйте стан освіти в Україні в кінці ХІХ на поч. ХХ ст.
55. Охарактеризуйте уніфікацію загальної освіти в 1930-ті рр.
56. Розкрийте освітню діяльність М. Корфа.
57. Охарактеризуйте освіту в Українській державі (1917-1919 рр.).
58. Розкрийте педагогічну діяльність М. Пирогова.
59. Дайте характеристику освіти в Україні у 60-ті рр. ХІХ ст. та громадсько-педагогічних рухів цього періоду.
60. Розкрийте предмет і завдання історії української педагогіки.
61. Сутність глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції, їх вплив на розвиток освіти.
62. Діяльність ЮНЕСКО у галузі освіти.
63. Основні напрями діяльності у сфері освіти Міжнародного бюро освіти.
64. Діяльність Міжнародного інституту планування освіти та Інституту освіти впродовж життя ЮНЕСКО.
65. Мережа кафедр ЮНЕСКО в аспекті вирішення глобальних проблем у освіті.
66. Напрями аналітичних досліджень щодо якості освіти ОЕСР.
67. На прикладі Європейського простору вищої освіти прослідкувати механізми формування освітнього простору.
68. Економічна ефективність сфери освітніх послуг.
69. Джерела фінансування закладів вищої освіти у світі.
70. Чинники, що зумовлюють попит на освітні послуги
71. Характеристика системи освіти в США.
72. Характеристика системи освіти у Великій Британії та Північній Ірландії.
73. Характеристика системи освіти Федеративної Республіки Німеччини.
74. Характеристика системи освіти у Франції.
75. Характеристика системи освіти в Японії.
76. Характеристика системи освіти в Польщі.
77. Характеристика національної системи освіти.
78. Стратегічні пріоритети, сформульовані у Стратегічній рамковій програмі Європейського співробітництва в галузі освіти і навчання “До Європейського освітнього простору й поза” (2021–2030 рр.).
79. Поняття “неграмотність”, “грамотність”, “грамотне середовище”, “суспільна грамотність”, “культура грамотності”, “грамотне середовище”, “функціональна грамотність”, “критична грамотність”, “функціональна неграмотність”.
80. Сутність поняття “неперервна освіта”.
81. Чинники упровадження концепції “освіта впродовж життя”.
82. Принципи та функції неперервної освіти.

83. Моделі професійної освіти.
84. Провідні тенденції розвитку вищої освіти у світі.
85. Головні напрями підготовки фахівців для педагогічної сфери.
86. Принципи здійснення політики освіти дорослих.
87. Поняття “компетентність”, еволюція його розвитку.
88. Групи ключових компетентностей, запропоновані РЄ.
89. Європейська довідкова система ключових компетентностей для навчання упродовж життя.
90. Поняття “студентоцентрований підхід”.
91. Концептуальні основи студентоцентрованого підходу до організації освітнього процесу у вищій школі, розробленого експертами Болонського процесу.
92. Ключові парадигмальні ознаки студентоцентрованого навчання.
93. Напрями діяльності закладів вищої освіти, поліпшення яких вимагає застосування цифрових технологій.
94. Етапи становлення та розвитку цифрових технологій.
95. Чинники педагогічної ефективності цифрового підходу у вищій освіті макро-, мезо- та мікрорівня.
96. Ризики цифровізації освітнього процесу.
97. Організація освітнього процесу університетів за дистанційної форми навчання.
98. Принципи наукової діяльності щодо наукової доброчесності, що містить Європейський кодекс наукової доброчесності.
99. Вимоги до належної практики наукових досліджень, схарактеризовані в Європейському кодексі наукової доброчесності.
100. Становлення та розвиток принципів доброчесності у США.
101. Сутність ключового поняття “якість вищої освіти”.
102. Стейкхолдери вищої освіти, думки яких враховуються при визначенні якості вищої освіти.
103. Ціннісні підходи щодо якості вищої освіти.
104. Завдання закладів вищої освіти щодо забезпечення якості освіти.
105. Етапи розвитку забезпечення якості вищої освіти в Європейському освітньому просторі.
106. Документи щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти.
107. “Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти”.
108. Тенденції розвитку процесів забезпечення якості вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти.
109. На прикладі однієї із європейських країн розкрити акредитаційну процедуру.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОС «Магістр» Спеціальність «Освітні, педагогічні науки» («Педагогіка вищої школи»)	Кафедра педагогіки 2023-20243 навч. рік	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1 з дисципліни Історія педагогіки та розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах	Затверджую Зав. кафедри (підпис) Сопівник Р.В. 2023 р.
Екзаменаційні запитання			
1. Організація та зміст навчання у перших школах Київської Русі			
2. Становлення та розвиток принципів доброчесності у США			
Тестові завдання різних типів			

1	Основними методами виховання підростаючої зміни у первісно-родовому суспільстві були:
1	показ, спостереження, змагання;
2	навіювання, спостереження, приклад однолітків;
3	показ, спостереження, посильна участь у праці;
4	спостереження, показ і багаторазові повторення різних дій.

2	Обряди виконували функції.....
---	--------------------------------

3	З наведеного переліку оберіть засоби і принципи народної педагогіки.
А. Засоби.	1. Природовідповідність.
Б. Принципи.	2. Рідна мова.
	3. Народність.
	4. Усна народна творчість.
	5. Гуманне ставлення до дитини.
	6. Народні іграшки.
	7. Виховання у праці.
	8. Забави.
	9. Послідовність.
	10. Обряди.
	11. Систематичність.
	12. Традиції.
	13. Активність дитини.
	14. Матеріальна культура народу.
	15. Емоційна основа виховання.
	16. Праця.

4	До наведених понять підберіть визначення:
Поняття:	Визначення:
1. Звичаї.	А. Виконання дій, що традиційно склалися у певному суспільстві.
2. Обряд.	Наприклад, здійснювалося за допомогою аграрного календаря.
3. Традиції.	Б. Це стереотипи поведінки, яких дотримуються спільності людей, соціальної групи за певних обставин, і які забезпечуються в незмінному вигляді протягом тривалого історичного періоду, передаючись із покоління до покоління.
	В. Завжди пов'язаний з переломним моментом в житті людини. Він акумулює в собі думки та почуття, які викликані виникненням, зміною чи

	закінченням важливого для людини суспільного зв'язку, а також відображає зміни зв'язку людини з природою і т. ін.
--	---

5 – форма домашнього виховання феодалної знаті.
---	---

6	Співвіднесіть моделі фінансування вищої освіти до їх означення:	
	Моделі:	Означення:
	1. бюрократична;	А. за неї заклад вищої освіти фінансується переважно за рахунок держави, проте має право залучати приватне фінансування (отримання грантів через проекти, плата за навчання, проведення наукових досліджень). Перевага моделі – керівництво закладу вищої освіти володіє фінансовою автономією, недоліки – наявність потреби команди висококваліфікованих управлінських кадрів; відсутність прозорості механізму розподілу коштів усередині закладу вищої освіти;
	2. колегіальна;	Б. передбачає тісну співпрацю всіх учасників системи вищої освіти та обов'язкове залучення альтернативних джерел фінансування. За цієї моделі держава лише встановлює загальні пріоритети і вимоги до якості освіти, а бізнес здійснює домінуючий вплив на функціонування закладів вищої освіти та вимагає від них інформацію про використання отриманих ресурсів. Недоліком моделі є зорієнтованість закладів вищої освіти на підготовку фахівців фінансово ефективних;
	3. ринкова.	В. передбачає фінансування закладів вищої освіти виключно за рахунок державних коштів. Перевагами моделі є можливість держави регулювати підготовку фахівців відповідно до потреб ринку праці, керувати якістю освіти. До недоліків відносять відсутність інституційної автономії та академічної свободи, прийняття фінансових рішень є складною бюрократичною процедурою.

7	Вищій освіті у США притаманні:
1	високі рівні у світових рейтингах;
2	потужний розвиток інноваційних процесів;
3	існування широкого вибору професій;
4	тісна співпраця викладачів із роботодавцями;
5	висококваліфікований викладацький склад університетів, коледжів;
6	активне застосування в освітньому процесі найсучасніших освітніх технологій;
7	помітне скорочення іноземних студентів;
8	зменшення кількості університетів.

8	Заклади вищої освіти представлені:	
	Країна:	Типи навчальних закладів:
1	У США;	А університетами, фаховими прикладними вищими професійними школами та професійними академіями;
2	Велика Британія;	Б коледжами, професійними школами, технологічними інститутами, університетами;
3	Франція;	В університетами, коледжами, технологічними інститутами тощо;
4	ФРН;	Г університетами, вищими школами, вищими спеціалізованими школами тощо;
5	Японія;	Д університетами, технічними університетами, профільними університетами, політехнічними університетами, академіями тощо;
6	Польща.	Е університетами, молодші й технічні коледжі.

9	Диференціюйте наведені поняття на принципи та функції освіти дорослих.	
А. Принципи освіти дорослих;	освіти	1. Доступності та добровільності;
Б. функції освіти дорослих.	освіти	2. неперервності та наступності;
		3. цілеспрямованості, динамічності, прогностичності;
		4. адаптивна;
		5. компенсуюча;
		6. розвивальна;
		7. науковості, технологічності й перспективності;
		8. аналітична;
		9. перетворювальна;
		10. інтеграції;
		11. державної підтримки;
		12. фінансування державних і комунальних закладів та установ;
		13. прогностична;
		14. комунікативна;
		15. врахування особливостей структури і змісту освітніх потреб;
		16. єдності формальної та неформальної освіти;
		17. заохочувальна;
		18. конкурентоспроможності й гласності.

10	Чинники педагогічної ефективності цифрового підходу макро-, мезо- та макрорівня співвіднесуть до їх означень.	
Чинники:	Означення:	
1. макторівень;	А. чітка стратегія й активна політика університету щодо запровадження цифрових інновацій у освітній процес; технологічне і фінансове забезпечення реалізації цифрових стратегій закладу вищої освіти; розвинена технологічна інфраструктура, а саме система менеджменту навчання, до якої під'єднані всі суб'єкти освітньої діяльності; підтримка педагогічного персоналу щодо освоєння та застосування цифрових інновацій у освітньому процесі; розвинене та ефективне цифрове лідерство, що спрямоване на координацію зусиль усіх членів академічної спільноти щодо набуття та неперервний розвиток цифрових компетентностей, формування в закладі вищої освіти цифрової культури; використання відкритих освітніх просторів, аудиторій для командної роботи, мультимедійних просторів, які забезпечують віддалену комунікацію;	
2. мезорівень;	Б. ці чинники визначають ефективність цифрового підходу. Існує декілька груп, що стосуються: студента, викладача, курикулуму, технологій навчання, методів навчання, організації освітнього процесу, контролю навчальних досягнень;	
3. макрорівень.	В. наявність міжнародних угод, підтримка цифровою громадою міжнародних Інтернет-стандартів; національна та міжнародна підтримка розвитку відкритих освітніх ресурсів; об'єднання ресурсів університетів-партнерів, координація їхніх дій для досягнення спільних цілей, зокрема, надання доступнішої, дешевшої та якіснішої освіти у світовому масштабі.	

_____ (Васюк О.В.)

9. Методи навчання

Словесні (розповідь, пояснення, лекційний метод), практичні (вправа, практична робота), наочні (ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження); моделювання; порівняння; дискусія; мозковий штурм; кейс-метод; вирішення професійних ситуацій; робота в парах.

10. Форми контролю

Навчальні досягнення студентів перевіряються з використанням поточного і підсумкового контролю.

Для контролю засвоєння навчального матеріалу у рамках аудиторної роботи проводиться усне опитування, перевіряється виконання домашнього завдання студентами, проводяться поточне тестування.

У кінці кожного модуля проводяться модульні контрольні роботи.

У кінці семестру студенти пишуть підсумкову контрольну роботу (іспит).

Розподіл балів, які отримують студенти.

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамен та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 03.03.2021 р. протокол № 7)

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$.

11. Методичне забезпечення

Навчально-методичний комплекс, база тестових завдань, ЕНК.

12. Рекомендовані джерела інформації

Частина 1. Історія педагогіки

Основні

1. Васюк О. В. Методичні рекомендації з дисципліни «Історія педагогіки та освіти в Україні» для підготовки фахівців за ОПП 015 «Професійна освіта» (015.18 «Технологія виробництва і переробки продуктів сільського господарства»). Київ: ТОВ «ЦП «Компринт», 2019. 92 с.
2. Васюк О. В., Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні : підручн. Київ : ЦП «Компринт», 2019. 519 с.
3. Васюк О. В. Теорія і історія соціального виховання : підруч. Київ : ЦП «Компринт», 2018. 419 с.
4. Васюк О. В., Лузан П. Г. Історія педагогіки та освіти в Україні: підруч. Вид. 2-ге, допов. Київ: ТОВ «ЦП «Компринт», 2022. 539 с.
5. Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. 2-ге вид., доп. і перероб. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2015. 644 с.
6. Довідник для педагога-аграрника : навч. вид. Укладачі : О. В. Васюк, С. В. Виговська. Ніжин : ПП Лисенко М.М., 2014. 444 с.
7. Історія української педагогіки і освіти : навч. посіб.-хрестоматія. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : НАКККіМ, 2011. 600 с.
8. Лузан П. Г., Васюк О. В., Бернова О. М. Історія педагогіки та освіти в Україні : навч. посіб. Київ : ДАКККіМ, 2007. 302 с.
9. Сопівник Р. В., Васюк О. В., Сопівник І. В. Історія національної педагогіки : довідник. Київ : ДАКККіМ, 2011. 236 с.
10. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. Укладачі О. В. Васюк, І. В. Сопівник. Київ : ДАКККіМ, 2010. 600 с.

Допоміжні

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Андрєєва О. Формування позитивного професійного іміджу майбутнього вчителя на основі педагогічної системи В. О. Сухомлинського. *Молодь і ринок*. 2014. № 8 (115). С. 132–136.
3. Аркас М. М. Історія України-Русі. Київ : Вища шк., 1990. 395 с.
4. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі (IX – першої половини XIII ст.). Київ : Вища шк., 1973. 88 с.
5. Бабишин С. Д. Школи Запорізької Січі. *Радянська школа*. 1991. № 6.
6. Багалій Д. Історія Слобідської України. Харків : Основи, 1990. 255 с.
7. Баханов К. Державний стандарт загальної середньої освіти: шляхи вдосконалення. *Рідна школа*. 2006. № 6. С. 6–7.

8. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія. Київ : Богданова А. М., 2008. 406 с.
9. Беринда П. Из «Лексикона...». *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 84–86.
10. Бєленька Г. Педагогічні погляди Михайла Драгоманова у дзеркалі сучасності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 15. С. 72–76.
11. Бодруг Н. Роль педагогічної майстерності вчителя в умовах реалізації Болонського процесу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч. 1). С. 292–297.
12. Брайчевський М. Запровадження християнства на Русі. Київ : Наук. думка, 1989. 294 с.
13. Бугайцева Г. М. Проблеми виховання молодого покоління у творчій спадщині Григорія Ващенка : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Київ, 2000. 15 с.
14. Булашев Г. О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах і віруваннях. Космогонічні українські народні погляди та вірування. Київ : Довіра, 1992. 416 с.
15. Варкалець О. На традиціях народної педагогіки. Моральне виховання в західноукраїнських братських школах (XVI–XVII ст.). *Рідна школа*. 1997. № 7–8.
16. Васюк О., Виговська С. Образ учителя у творчості Івана Франка. *Комунікативний дискурс: наукова реценція і стратегії дослідження* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 07–08 квіт. 2016 р.). Київ : Міленіум, 2016. С. 17–18.
17. Васюк О., Виговська С. Педагогічна діяльність М. Грушевського. *Феномен Михайла Грушевського як державного діяча, науковця, громадянина (до 150-річчя від дня народження)* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 19–20 трав. 2016 р.). Київ : Міленіум, 2016. С. 133–134.
18. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : підручник для педагогів. Київ : Школяр, 1999. 385 с.
19. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава : Полтавський вісник, 1994. 191 с.
20. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич : Відродження, 1997. 214 с.
21. Веркалець М. М. Педагогічні ідеї Б. Грінченка. Київ : Знання, 1990. 48 с.
22. Вишенський І. Твори. Київ : Дніпро, 1986. 247 с.
23. Від першої особи. Діалоги про освіту. Київ : Ред. газети з упр. освітою, 2002. С. 39

24. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ : Вища шк., 1995. 237 с.
25. Герасименко С. Ю. Науково-педагогічна та просвітницька діяльність Михайла Грушевського (1894–1917 рр.): дис. ... канд.. пед. наук : 13.00.01. Дрогобич, 2012. 235 с.
26. Гергуль С. М. Принципи самоосвітньої діяльності вчителя у педагогіці В. О. Сухомлинського. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 119. С. 43–46.
27. Гніда Т. Б. Творче використання ідей видатного педагога А. С. Макаренка в сучасних умовах у роботі з важковиховуваними учнями молодшого шкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 423–428.
28. Гончаров Н. К. К. Д. Ушинський – великий педагог-гуманіст (до 150-річчя з дня народження). Київ : Знання, 1974. 56 с.
29. Грабовський П. А. Деяко про освіту на Україні. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 351–353.
30. Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР. Київ : Рад. шк., 1966. 260 с.
31. Грінченко Б. Д. Якої нам треба школи. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 293–300.
32. Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу. Київ : Веселка, 1991. 46 с.
33. Грушевський М. С. Шкільна мова. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 370–371.
34. Державна національна програма «Освіта». *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 641–666.
35. Державна програма «Вчитель». *Освіта України*. 2002. 2 квітня. № 27 (323). С. 2–3.
36. Дзеверін О. Г. Видатний педагог: передмова до зібрання творів В. О. Сухомлинського. *Вибрані твори* : у 5-ти т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1976.
37. Довгодько Т. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 2. С. 114–120.
38. Довженко Т. О. Питання педагогічної просвіти батьків у спадщині вітчизняних педагогів першої половини ХХ століття. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 31 (84). С. 31–38.

39. Драгоманов М. П. Листи на Наддніпрянську Україну. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 284–286.
40. Дроб'язко П. І. Українська національна школа : витоки і сучасність : посіб. Київ : Академія, 1997. 181 с.
41. Духнович О. В. Народна педагогія. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 200–205.
42. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України ; головний ред. В. К. Кремінь. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
43. Жаданова О. М. Праця як один із чинників духовно-морального виховання у творчості К. Д. Ушинського. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2011. № 2 (43). С. 38–45.
44. Жупанін С. І. Народознавча педагогіка Олександра Духновича. *Рідна школа*. 1992. № 9–10.
45. Загальноосвітні навчальні заклади України на початок 2009/10 навчального року. *Статистичний бюлетень*. [Держ. ком. статистики України. Ред. О. Г. Осауленко]. Київ : ІВЦ Держкомстату України, 2010. С. 13.
46. Зайченко І. В. Історія педагогіки : у двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів]. Київ : Видав. дім «Слово», 2010. 1032 с.
47. Закон України «Про загальну середню освіту». *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 667–668.
48. Закон України «Про освіту». *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 615–641.
49. Збірник нормативних документів щодо організації навчального процесу у вищих навчальних закладах : [проект] / М-во освіти і науки України ; [за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; уклад. : Л. О. Омелянович та ін.]. Київ, 2008. 199 с.
50. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури XVI–XVII ст. Київ : Наук. думка, 1966. 251 с.
51. Ісаєвич Я. Д. Освітній рух в Україні XVII ст.: східна традиція і західні впливи. *Київська старовина*. 1995. № 1.
52. Історія педагогіки. За ред. М. С. Гриценка. Київ : Вища шк., 1973. 447 с.
53. Історія української школи і педагогіки : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 209–262.
54. Каменєва Н. С. Розвиток спадщини А. С. Макаренка про виховання особистості в колективі. *Вісник Житомирського державного університету*. Серія : Педагогічні науки. 2009. Вип 47. С. 160–163.

55. Клімашевська О. А. Педагогічна спадщина Б. Грінченка в практичній роботі Олексіївської неповної середньої школи № 21 ім. Б. Д. Грінченка. *Освіта на Луганщині*. 1997. № 3. С. 73–78.
56. Кметь М. Козацька магія. *Освіта*. 1990. 27 липня.
57. Книга вчить як на світі жить. Книга для читання з народознавства. Суми : [б. в.], 1996. С. 5–36.
58. Коваленко Г. Українська історія. Львів, 1912. С. 85–115.
59. Коваль О. І., Ярошенко Л. І. Взаємозв'язок колективу та особистості в досвіді В. Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 41–46.
60. Ковальчук В. І. Ідеї народності у спадщині К. Д. Ушинського у вимірах сучасної освіти. *Матеріали Міжн. наук.-практ. конф.* (20–21 лютого 2014 року, м. Київ). Київ. С. 210–219.
61. Коломієць Л. І. Історіографічні аспекти професійної підготовки вчителя початкових класів до забезпечення наступності навчання. *Педагогічні науки*. 2012. Вип. 20. С. 109–114.
62. Комінарець Т. В. Гуманістичне виховання у педагогіці А. Макаренка та В. Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 46–52.
63. Концепція національного виховання. *Освіта*. 1996. 7 серпня.
64. Концепція національної системи. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 721–734.
65. Концепція середньої загальноосвітньої школи України. Київ : [б. в.], 1991.
66. Костомаров М. І. Дві руські народності. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 177–180.
67. Кравець В. П. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. С. 4–25.
68. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань : [б. в.], 1995. 116 с.
69. Кузь В. Г., Руденко Ю. Д., Сергійчук З. О. Основи національного виховання. Київ : 1993. 152 с.
70. Куліш П. О. Листи з хутора. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 181–187.
71. Левківський М. В. Історія педагогіки : підруч. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 360 с.

72. Литвиненко І. О. Виховання громадської свідомості старших дошкільників у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 58–62.

73. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. За ред. О. О. Любара. Київ : Знання КОО, 2003. 456 с.

74. Любар О. О. Школа на Правобережній Україні (друга половина XVII–XVIII ст.). *Радянська школа*. 1991. № 2, 3, 4.

75. Любар О. О., Федоренко Д. Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні. Ч. 1 : Дохристиянський період. Київ, 1993. 110 с.

76. Макаренко А. С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 465–469.

77. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей. Київ : Рад. шк., 1948. 91 с.

78. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу. Київ : Рад. шк., 1951. 100 с.

79. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX століття) : хрестоматія. Упорядник Л. Д. Березівська та ін. Київ : Наук. Світ, 2003. 418 с.

80. Машталер О. В. Педагогічна і освітня діяльність О. В. Духновича. За ред. О. Р. Мазуркевич. Київ : Рад. шк., 1966. 148 с.

81. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навч. посіб. Київ : Вікар, 2003. 335 с.

82. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ : Абрис, 1994. 287 с.

83. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. Київ : Наук. думка, 1990. 190 с.

84. Муравицька М. Апостол правди і науки. Концепція національної освіти М. П. Драгоманова. *Рідна школа*. 1996. № 4. С. 5–7.

85. Мухін М. І. Педагогічні погляди і освітня діяльність Х. Д. Алчевської. Київ : Вища шк., 1979. 284 с.

86. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Укладачі С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.

87. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933 рр.) : навч. посіб. За ред. О. В. Сухомлинської та ін. Київ : Заповіт, 1996. 304 с.

88. Науменко Ф. І. Школа Київської Русі. Львів : Львівський держ. ун-т ім. І. Франка, 1965. 216 с.

89. Національна доктрина розвитку освіти. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 668–704.

90. Неживий О. І. Для рідного слова. Творча спадщина Б. Грінченка і проблеми національного виховання. Луганськ : [б. в.], 1994. 191 с.

91. Огієнко І. І. Наука про рідномовні обов'язки. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 375–377.

92. Огієнко І. І. Українська культура. Київ : Вид-во книгарні Є. Череповського, 1992. 272 с.

93. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003–2004 рр.). [за ред. В. Кременя; авт. кол. : М. Степко та ін.]. Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. 147 с.

94. Основні напрями реформи загальноосвітньої і професійної школи. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 511–513.

95. Паращенко Л. Державний стандарт базової та повної середньої освіти в Україні як механізм розвитку національної освітньої системи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Соціальна і гуманітарна політика. 2011/2. № 4. С. 258–264.

96. Пирогов М. І. Питання життя. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 205–209.

97. Полоцький С. «Обід душевний» і «Вечеря душевна». *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 95–100.

98. Поучення Володимира Мономаха. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 40–42.

99. Прокопович Ф. Духовний регламент. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 114–122.

100. Прокопович Ф. Філософські твори. У 3-х т. Київ : Наук. думка, 1979.

101. Проскура О. В. Біля джерел української педагогічної думки. *С. Русова. Вибрані педагогічні твори*. Київ : Освіта, 1996. С. 5–33.

102. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні : нариси (X–поч. XX ст.). За ред. М. Д. Ярмаченка. Київ : Рад. шк., 1991. 381 с.

103. Руденко Т. І. Образ рідного слова в спадщині Василя Сухомлинського. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 111–117.

104. Руденко Ю. В., Руденко В. Виховання в учнів лицарської духовності. *Рідна школа*. 1996. № 7. С. 51–55.
105. Русова С. Ф. Нова школа. С. Ф. Русова. *Вибрані педагогічні твори*: у 2-х т. Київ : Освіта, 1996. С. 207–218.
106. Савинець В. К. Іван Франко і сучасна йому педагогічна думка в Галичині. Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1961. 91 с.
107. Савчин І. Львівське Братство. Київ : Рад. письменник, 1990. 254 с.
108. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах : навч. посіб. Суми : СумДПУ, 2000. 208 с.
109. Семчишин М. Тисяча років української культури. 2-е вид. Київ : Друга рука : МП Фенікс, 1993. 550 с.
110. Сисоєва С. О., Соколова С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. 308 с.
111. Сірополко С. Історія освіти на Україні. Київ : Наук. думка, 2002. 912 с.
112. Сковорода Г. С. Байки Харківські. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 134–136.
113. Сковорода Г. С. Вдячний Єродій. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 122–129.
114. Скуратівський В. Т. Посвіт. Київ : Молодь, 1988. 172 с.
115. Славинецький Є. Громадянство звичаїв дитячих. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 61–65.
116. Слюсаренко Н. В. Василь Сухомлинський і система трудового виховання учнів Павлівської школи. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 128–131.
117. Смаль В. З. Педагогічні ідеї І. Франка. Київ : Рад. шк., 1966. 187 с.
118. Соціологічне дослідження «Система освіти в оцінках громадян України». Київ : Нічлава, 2007. С. 107–111.
119. Статистичний збірник : Загальноосвітні, позашкільні, дошкільні та професійно-технічні навчальні заклади (1996–2000). Київ : Компас, 2001. С. 196.
120. Статут Львівської братської школи 1586 року. Порядок шкільний. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 91–95.
121. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Рад. шк., 1985. 312 с.
122. Стратий Я. М., Литвинов В. Д., Андрушко В. А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. Киев : Наук. думка, 1982. 347 с.

123. Струманський В. П. Педагогіка народно-побутового життя української людності. *Рідна школа*. 1996. № 9.
124. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 томах. Т. 3. Київ : Рад. школа, 1977. 670 с.
125. Сухомлинський В. О. Павліська середня школа. В. О. Сухомлинський. *Вибрані твори в 5 томах*. Т. 4. Київ: Рад. шк. 1976. С. 7–390.
126. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. В. О. Сухомлинський. *Вибрані твори в 5 томах*. Т. 1. Київ : Рад. шк. 1976. С. 5–502.
127. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. В. О. Сухомлинський. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 526–540.
128. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. Київ : Рад. шк., 1988. 304 с.
129. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку. Київ : Наук. думка, 1974. 151 с.
130. Терлецький В. Костянтин Ушинський, його предки і нащадки. *Освіта*. 1991. 21 листопада.
131. Ткачук В. Феномен козацької республіки. *Рідна школа*. 1995. № 6.
132. Тюльпа Т. Провідні концепції естетичного виховання підростаючого покоління в Україні (1917–1937 рр.) як засіб засвоєння соціокультурного досвіду. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 170–195.
133. Українка Л. Волинські образки. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 334–339.
134. Українська культура : лекції. За ред. Д. Антонович. Київ : Либідь, 1993. 588 с.
135. Ушинський К. Д. Питання про народні школи. К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори*. В 2 т. Т. 2. Київ : Рад. шк., 1983. С. 56–63.
136. Ушинський К. Д. Про виховання розуму. К. Д. Ушинський. *Твори*. В 6 т. Т. 6. Київ : Рад. шк., 1955. С. 371–379.
137. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори*. В 2-х т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1983. С. 43–103.
138. Ушинський К. Д. Рідне слово. К. Д. Ушинський. *Вибрані педагогічні твори*. В 2 т. Т. 1. Київ : Рад. шк., 1983. С. 121–133.
139. Федоренко Д. Г. Шевченко і народна педагогіка. *Рідна школа*. 1993. № 3.
140. Фіцула М. М. Педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищих пед. закладів освіти]. Київ : Видав. центр «Академія», 2002. 528 с.

141. Франко І. Твори. В 2-х т. – Т. 2 : *Оповідання*. Київ : Дніпро, 1986. С. 462–477.
142. Франко І. Я. «Schoneschreiben». *Зібрання творів*. У 50-ти т. Т. 15. Київ : Наук. думка. 1978. С. 85–91.
143. Франко І. Я. Наші народні школи і їх потреби. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 308–314.
144. Франко І. Я. Чого хоче «Галицька робітницька громада». *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 306–308.
145. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : «Магістр – S», 1998. 200 с.
146. Цось А. Бойовитість духу і порив до життя. *Вища школа*. 1995. № 1.
147. Цось А. Культ фізичної досконалості запорозьких козаків. *Рідна школа*. 1996. № 5,6.
148. Чавдаров С. Х. Педагогічні ідеї Тараса Григоровича Шевченка. Київ : Рад шк., 1953. 208 с.
149. Чавдаров С. Х. Тарас Григорович Шевченко і народна освіта. Київ : Вид-во Київського ун-ту, 1961. 56 с.
150. Чепіль М. М. Патріотичне виховання в педагогічній концепції Григорія Ващенка. *Збірник наукових праць*. 2015. Вип. 18. Розд. 1 : Педагогіка. С. 116–121.
151. Черніка Г. Науково-теоретичні основи трудового виховання молодших школярів за педагогічною спадщиною А. С. Макаренка. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 48. С. 228–223.
152. Чижевський Д. Історія української літератури. Київ : Академія, 2003 . 568 с.
153. Шевченко Т. Г. Букварь южнорусскій. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Упорядник О. О. Любар. Київ : Знання, 2003. С. 166–176.
154. Шиманська І. Ф. Леся Українка про освіту та виховання. Київ : Рад. шк., 1973. 112 с.
155. Юдіна О. В. Через ігрову діяльність – до розвитку особистості. *Педагогічна спадщина А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського: історія та сучасність* : матеріали обласних педагогічних читань (м. Херсон, 15 березня 2013 р.). Херсон, 2013. С. 147–151.
156. Яворницький Д. І. Гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. Дніпропетровськ : Січ, 1991. 70 с.

157. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. У 3-х т. Київ : Ін-т історії, 1990. Т. 1. 592 с.

158. Якименко С. А. С. Макаренко про колектив та його вплив на виховання особистості. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 11. С. 352–355.

159. Яремчук В. Питання підготовки українознавчих кадрів у педагогічній спадщині М. Грушевського. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 42. С. 350–355.

Інтернет-джерела

1. Березюк О. С. Педагогічні погляди Лесі Українки. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/8248/97/>.

2. Гайдученко Ю. О. Проблема духовно-морального виховання дітей у творчій спадщині Бориса Грінченка. URL : <http://srw.kspu.edu/wp-content/uploads/2012/03/Gaidychenko.pdf>.

3. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення: 15.12.2018).

4. Дубасенюк О. А. Новаторські підходи до формування педагогічного колективу в загальноосвітніх закладах (30–80 рр. ХХ ст.). URL : <http://eprints.zu.edu.ua/1826/1/5.pdf>.

5. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38, ст. 2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

6. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

7. Зародження та розвиток культури в епоху палеоліту. URL : <http://sdamzavas.net/1-7906.html>. (дата звернення 29.05.2021 р.).

8. Іванченко А. В. А. С. Макаренко про мету й засоби виховання. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/3395/97/>.

9. Іващенко К. В. Педагогічна система А. Макаренка: досвід організації дитячого самоврядування. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ipa_2011_2_4.

10. Ілійчук Л. В. Особистість учителя у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського. URL :

<http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/ushynskyi/paper/viewFile/10/18>

11. Цимбалюк І. Гуманістичні ідеї Василя Сухомлинського в системі післядипломної педагогічної освіти. URL : <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/download/193/169>

12. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. URL : http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf.

13. Статті про Львів. Львівське Успенське братство, його школа і друкарня.
URL : <http://map.lviv.ua/statti/isaevych3.html>.

Частина 2. Розвиток вищої освіти у зарубіжних країнах

Основні

1. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. [3-тє вид., доп. і перероб.]. Київ : НАКККіМ, 2013. 359 с.
2. Васюк О. В. Порівняльна педагогіка: підруч. Київ–Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2016. 412 с.
3. Вища освіта різних країн світу: монографія. За наук. ред. О. І. Шапран. Переяслав: ФОП Домбровська Я. М., 2020. 488 с.
4. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с.
5. Якість вищої освіти: теорія і практика: навч.-метод. посібн. За наук. ред. А. Василюк, М. Дей; кол. авторів: А. Василюк, М. Дей, В. Базелюк (та ін.); НАПН України, Університет менеджменту освіти. Київ; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2019. 176 с.

Допоміжні

6. Андрейцева І. А. Трудовий потенціал України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 32. http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/32_2019_ukr/46.pdf (дата звернення 11.01.2023 р.).
7. Бабин І. І. Забезпечення якості вищої освіти: європейський, національний та інституційний рівні. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/1_2011/2.pdf (дата звернення 24.04.2023 р.).
8. Бабушко С. Р. Гендерність у неформальній/інформальній освіті дорослих: європейські практики. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2021. № 2. Том 20. С. 10–20.
9. Барановська Н. Спадщина світового освітнього простору та його вплив на взаємодію освіти й культури. *Historical and Cultural Studies*. 2018. Vol. 5. № 1. С. 8–14. <https://science.lpnu.ua/uk/hcs/vsi-vypusky/vypusk-5-nomer-1-2018/spadshchyna-svitovogo-osvitnogo-prostoru-ta-yogo-vplyv-na> (дата звернення 28.12.2022 р.).
10. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ: Атіка. 2008. 684 с.
11. Биков В. Ю., Буров О. Ю., Гуржій А. М., Жалдак М. І., Лещенко М. П., Литвинова С. Г., Луговий В. І., Олійник В. В., Спірін О. М., Шишкіна М. П. Розвиток теоретичних основ інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2019.

12. Биков В. Ю., Буров О. Ю., Гуржій А. М., Жалдак М. І., Лещенко М. П., Литвинова С. Г., Луговий В. І., Олійник В. В. Спирін О. М., Шишкіна М. П. Теоретико-методологічні засади інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України: монографія. Київ: Компринт. 214 с.

13. Бойчук І., Козаченко Г. Реалізація студентоцентрованого навчання як сучасної парадигми освітнього процесу закладів вищої та фахової передвищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 2 (106). С. 182–193.

14. Вадим Гутцайт: учасники Конференції міністрів Ради Європи висловили повну підтримку Україні у боротьбі проти збройної агресії РФ. kmu.gov.ua/news/vadim-gutcajt-uchasniki-konferenciyi-ministriv-radi-yevropi-visloveli-povnu-pidtrimku-ukrayini-u-borotbi-proti-zbrojnoyi-agresiyi-rf (дата звернення 25.12.2022 р.).

15. Васюк О. В., Богдан М. Ю. Вища освіта Німеччини: структура, доступ. *Наук. вісник Нац. аграр. ун-ту: зб. наук. пр.* 2005. Вип. 88. С. 45–51.

16. Васюк О. В., Лук'яненко І. Освітні реформи у Польщі. *Наук. вісник Нац. аграр. ун-ту: зб. наук. пр.* 2005. Вип. 88. С. 38–44.

17. Вернигора Т. Дошкільна освіта Великобританії: організація виховного процесу. *Педагогіка та психологія*. 2012. Вип. 42. С. 105–110.

18. Вощевська О. В. Професійна підготовка інженерів-аграрників в системі вищої освіти США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2008. 194 с.

19. Гавран М. І., Шайнер Г. І. Системи забезпечення якості освітньої діяльності закладів вищої освіти Польщі в контексті побудови Європейського простору вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 70. С. 49–52.

20. Гаврилюк Н. Система вищої освіти США: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок*. 2018. №11 (166). С. 92–96.

21. Гаращук О. В., Куценко В. І. Інтеграція освіти України в контексті викликів і загроз (досвід США). *Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2022. Вип. 65. С. 25–31.

22. Глобальний освітній саміт: “Команда Європа” зобов’язалася зробити найбільший внесок у розмірі 1,7 мільярдів євро до “Глобального партнерства заради освіти”. https://www.eeas.europa.eu/node/102617_en (дата звернення 29.12.2022 р.).

23. Голяд І., Тропіна М. Тенденції та інновації професійної освіти в умовах сучасних трансформаційних процесів. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи: зб. наук. пр. Київ–Львів–Бережани–Кельце*. 2022. Вип. 10. С. 23–29.

24. Державна служба статистики України: офіційний сайт. <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 05.02.2023 р.).

25. Джурило А. Загальноєвропейські рекомендації щодо академічної доброчесності в умовах інтеграції вітчизняної освіти до європейського освітнього простору.

<https://lib.iitta.gov.ua/734232/1/%D0%94%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%B8%D0>

[%BB%D0%BE_%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%205_6_%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC.pdf](#) (дата звернення 21.04.2023 р.).

26. Дубовик О. В. Розвиток системи професійно-технічної освіти США. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки: проблеми та перспективи*: зб. наук. пр. Вип. 3. 2018. С. 134–132.

27. Євменькова К. Фінансування послуг вищої освіти в країнах Заходу. *Наука молода*. № 9. 2008. С. 88–90.

28. Європейська кредитно-трансферна система: довідник користувача. 2015. <https://kpi.ua/files/ECTS.pdf>. (дата звернення 04.04.2023 р.).

29. Європейський Союз: посібн. для журналістів. Київ: Представництво Європейського Союзу в Україні, 2020. 130 с.

30. Жінки в Україні заробляють на 20 % менше за чоловіків, а витрачають більше через “податок на рожеве”. Що з цим робити. <https://forbes.ua/leadership/zhenshchiny-v-ukraine-zarabatyvayut-na-20-menshe-muzhchin-a-tratyat-bolshe-iz-za-naloga-na-rozovoe-chto-s-etim-delat-20012022-3319> (дата звернення 10.01.2023 р.).

31. Загоруйко Л. Періоди розвитку польської іншомовної освіти. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2015. № 1(23). С. 13–19.

32. Зарецька Л. М., Кулініч О. А. Роль освіти в економічному розвитку. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2014. Вип. 2. С. 197–207.

33. Захарченко В. М., Міусов М. В., Парменова Д. Г. Рамки кваліфікацій у Європейському освітньому просторі: навч.-метод. посіб. Одеса: НУ “ОМА”, 2017. 88 с.

34. Зигало О. А. Особливості децентралізованої системи управління сферою освіти: досвід Франції. http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apdy_2010_2_32.pdf (дата звернення 25.01.2023 р.).

35. Золотарьова І., Колісник М. Розвиток системи оцінювання якості вищої освіти у франкомовних країнах Європейського Союзу: досвід Франції та Бельгії. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 74.

36. Зростання жіночого лідерства може стати трендом сучасної енергетики. <https://ua-energy.org/uk/posts/zrostannia-zhinochoho-liderstva-mozhe-staty-trendom-suchasnoi-enerhetyku> (дата звернення 10.01.2023 р.).

37. Ігнатюк О. А. Особливості підготовки сучасних фахівців у системі вищої професійної освіти США. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2011. № 1. С. 55–64.

38. Інвестиції в освіту в країнах Європи. <https://pon.org.ua/novyny/9282-investyicii-v-osvitu-v-krainakh-yevropy.html> (дата звернення 08.01.2023 р.).

39. Інститут освіти впродовж життя ЮНЕСКО. Офіційний сайт: <https://www.uil.unesco.org/en/unesco-institute><https://www.uil.unesco.org/en/unesco->

institute (дата звернення 23.12.2022 р.).

40. Каленюк І. Глобальний ринок вищої освіти: динаміка та турбулентність. Університетська освіта. 2020. №7. С. 28–33. https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/35568/uo_20_7_5.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 12.01.2023 р.).

41. Каленюк І. Критерії ефективності витрат на освіту. *Економічний Часопис*. – XXI. 2001. № 4. С. 40–43.

42. Касярум Н. Освітній простір: становлення поняття. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 12. С. 10 – 13.

43. Козарезенко Л. В. Соціально-економічна ефективність функціонування сфери освітніх послуг. *Ефективна економіка*. http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2019/9.pdf (дата звернення 01.01.2023 р.).

44. Колесник В. Ю. Правові основи освітньої політики ЄС: дис. ... канд. юридич. наук (доктора філософії): спеціальність 12.00.11 “Міжнародне право” (Юридичні науки). Національний університет “Одеська юридична академія”. Одеса, 2020. 276 с.

45. Константюк Н. І. Вплив рівня освіти на розвиток економіки та добробуту населення країни. *Соціально-економічні аспекти розвитку економіки: матеріали між народ. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених* (м. Тернопіль, 27–28 квітня 2017 р.). Тернопіль: ТНТУ, 2017. С. 161–163.

46. Корнієнко А. В., Войтко С. В. Демографічні процеси в Україні з огляду розвитку вищої освіти. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/29368/1/2019-13_1-05.pdf. (дата звернення 12.01.2023 р.).

47. Корсак К. В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів: монографія. Київ: [б. в.], 1997. 207 с.

48. Корчинська О. Ринок освітніх послуг в Україні: економічні аспекти. https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Tezy_Conf_11_06.pdf (дата звернення 11.01.2023 р.).

49. Костючков С. К. Особистість, суспільство і держава як замовники та споживачі освітніх послуг. *Вісник Житомирського державного університету. Філософські науки*. 2015. Вип. 3 (81). С. 16–21.

50. Красовська О. Ю. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору. *Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка*. 2011. № 2. С. 102–109.

51. Кремень В. Г. (ред.) Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (До 30-річчя незалежності України): монографія. Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРІНТ. 2021. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua> (дата звернення 04.04.2023 р.).

52. Кремень В. Г., Биков В. Ю., Ляшенко О. І., Литвинова С. Г., Луговий В. І., Мальований Ю. І., Пінчук О. П., Топузов О. М. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи: Наукова доповідь загальним зборам НАПН України “Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи”, 18–19 листопада 2022 р. *Вісник НАПН України*. 2022. № 4(2). С. 1–49.

53. Кремень В. Г., Ляшенко О. І. (ред.). Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: зб. наук. пр. Київ, 2019.

54. Кульчицька О. Міжнародна співпраця України з ЮНЕСКО в галузі освіти: досвід, проблеми, пошуки рішень. http://library.udpu.org.ua/library_files/poriv_ped_stydii/2012/2012_3_15.pdf (дата звернення 12.01.2023 р.).

55. Леу С. О. Особливості стандартизації в системі професійної освіти і навчання Великої Британії: метод. рекомендації. Київ: 2018. 55 с.

56. Леу С. О. Система професійної освіти і навчання Великої Британії: стратегія, пріоритети та реформи. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Profos_2018_14_20 (дата звернення 19.01.2023 р.)

57. Леу С. О. Система професійної освіти і навчання Великої Британії: стратегія, пріоритети та реформи. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Profos_2018_14_20 (дата звернення 19.01.2023 р.)

58. Локшина О. Забезпечення якості вищої освіти в умовах європеїзації України. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: педагогічні науки*. 2018. Вип. № 3–4 (56–57). С. 127–132.

59. Локшина О. Світові тенденції – вітчизняні перспективи в освіті. *Український педагогічний журнал*. 2019. №2. С. 5–14.

60. Локшина О. І. Компетентнісна освіта в Європейському Союзі – від ідеї до практики. *Життєва компетентність у контексті діалогу педагогічних культур: Україна – країни Європейського Союзу. Компаративний практико-зорієнтований збірник*. 2019. с. 20–36. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722645> (дата звернення 01.04.2023 р.).

61. Лузік Е., Демченко Н., Проскурка Н. Світові моделі університетської освіти в системі дистанційного навчання. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*: зб. наук. пр. 2020. Вип. 2(17). С. 41–47.

62. Лученко О. О. Професійна адаптація вчителів-початківців до роботи в школах Японії: дис. ... канд. пед. наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” (015 Професійна освіта). Слов’янськ, 2018. 315 с.

63. Майборода О. В. Дистанційне навчання як пріоритетний напрямок вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2011. №5 (25). <http://www.journal.iitta.gov.ua> (дата звернення 21.04.2023 р.).

64. Манелюк А. Адаптація вищої освіти Великої Британії на шляху до єдиного освітнього простору. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2019. № 4(19). С. 248–266.

65. Міжнародне бюро освіти ЮНЕСКО. Офіційний сайт:

<http://www.ibe.unesco.org/countries/countrydossiers.htm> (дата звернення 23.12.2022 р.).

66. Міжнародний інститут планування освіти ЮНЕСКО. Офіційний сайт; <https://www.iier.unesco.org/en> (дата звернення 23.12.2022 р.).

67. Мокрієв М. В. Інформаційна підтримка дистанційного навчання в сільськогосподарському дорадництві. <http://www.sworld.com.ua/konfer30/853.pdf>. (дата звернення 20.04.2023 р.).

68. Назукова Н. М. Державне фінансування освіти як фактор економічного зростання. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 2. С. 97–119.

69. Никифорова Н. О., Сікорська І. М. Модернізація системи оцінки якості вищої освіти в Україні: можливості використання досвіду Болгарії. *ДонДУУ. МЕНЕДЖЕР*. 2018. № 1 (78). С. 131–138.

70. Організація економічного співробітництва та розвитку. Офіційний сайт: <https://www.oecd.org/about/> (дата звернення 30.12.2022 р.).

71. Освіта в незалежній Україні: розвиток та конкурентоспроможність, 2021. <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-neza> <Київ, 451. Доступно: [.>lezhnij-Ukraini-19.08.2021_FINAL-1.pdf](https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Osvita-v-neza).

72. Паризьке комюніке. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/06/06/12/paris-communicueenua2018.pdf> (дата звернення 23.04.2023 р.).

73. Пилаєва Т. В. Організаційно-педагогічна структура Відкритого університету Великої Британії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 28 (81). С. 279–284.

74. Погляд на освіту 2022: показники ОЕСР. <https://nqa.gov.ua/news/poglad-na-osvitu-2022-rokazniki-oesr/> (дата звернення 01.01.2023 р.).

75. Приймак В. І. Голубник О. Р. Залежність добробуту населення країни від рівня його освіченості бізнес та інтелектуальний капітал. *Інтелект XXI*. 2019. № 4. С. 101–106. http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2019/2019_4/20.pdf (дата звернення 03.01.2023 р.).

76. Про вищу освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37–38, ст. 2004.

77. Прокопенко І. Ф. Трансформація вищої освіти в Україні в контексті глобалізаційних тенденцій. <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2308/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%86.%20%D0%A4.pdf> (дата звернення 12.01.2023 р.).

78. Рада Європи. Офіційний сайт: <https://www.coe.int/en/web/education/cdrpe> (дата звернення 24.12.2022 р.).

79. Раков С. А. Аналітичні дослідження в галузі освіти ОЕСР: світовий і український контексти. *Освітня аналітика України*. 2018. № 3(4). С. 44–55. https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/44_55_Rakov.pdf (дата звернення 30.12.2022 р.).

80. Рудницька Н. А. Професійна підготовка інженерів аграрного профілю в системі вищої освіти Франції: дис. ... канд. пед. наук: спеціальність 13.00.04 –

теорія і методика професійної освіти. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2021. 286 с.

81. Савенко О. Вплив глобалізаційних процесів на розвиток системи освіти дорослих. *Проблеми освіти*. 2021. Вип. 2(95). С. 25–39.

82. Савранчук Л. Структура та рівні вищої освіти Японії. *Часопис соціально-економічної географії*. 2015. Вип. 18(1). С. 142–146.

83. Сбруєва А. А., Єременко І. В. Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору: монографія. За заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 254 с.

84. Сисоєва С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. *Освіта і суспільство*. 2021, № 10–11, С. 8–9. https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/ (дата звернення 04.04.2023 р.).

85. Слободянюк О. До питання академічної доброчесності у вищій освіті: погляд експертів США та України *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 8 (92). С. 23–33.

86. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, 2015. <http://surl.li/akvty>. (дата звернення 04.04.2023 р.).

87. Стойка О. Я. Деякі особливості розвитку системи вищої освіти в США і професійної підготовки фахівців. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер. “Педагогіка, соціальна робота”*. 2012. Вип. 27. С. 199–201.

88. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення 08.01.2023 р.).

89. Теоретико-методичні засади забезпечення якості освіти: монографія. [Д. В. Карамішев, Н. М. Гришина, О. В. Грибко, Т. В. Ревенко та ін.]. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2020. 180 с.

90. Трима К. Роль британських громадських організацій у забезпеченні якості вищої освіти. <https://imzo-journal.org.ua/index.php/journal/article/download/15/15> (дата звернення 05.05.2023 р.).

91. Трілленберг Г. Модернізація освіти як чинника людського капіталу у контексті розбудови “Нової економіки”. *Вісник ТАНГ*. 2005. № 4. С. 1–7.

92. Тупичак Л. Розвиток системи управління якістю освіти у Великобританії: досвід для України. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* 2012. Вип. 30. С. 325–334.

93. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування: монографія. За ред. С. Л. Лондара. Київ, 2021. 274 с.

94. Україна модернізує систему вищої освіти за підтримки Світового банку. <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2021/05/05/ukraine-to-modernize-higher-education-system-with-world-bank-support> (дата звернення 26.12.2022 р.).

95. Улановська А. Організаційно-педагогічні засади діяльності Європейського студентського союзу як суб’єкта Болонського процесу: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Суми, 2017. 20 с.

96. Фінагіна О. В., Бітюк І. М., Матвієнко О. Д., Гудима Д. М. Принципи

розвитку українського освітнього простору в умовах інформаційної економіки: креативні підходи та європейський досвід. *Зб. наук. пр. ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2022. Вип. 65. С. 16–24.

97. Хомерікі О.А. Інтернаціоналізація і інтеграція, як напрямки глобалізації освіти: процеси синтезу і диференціації. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. Вип. 16. С. 76–84.

98. Худавердієва В. Тенденції цифрової трансформації освіти в сучасних умовах. *Педагогічні науки та освіта*. 2022. Вип. XL–XLI. С. 102–109.

99. Чекіна В. Д., Воргач О. А. Вплив витрат на освіту на економічне зростання: емпірична оцінка. *Економіка промисловості*. 2020. № 3 (91). С. 96–122.

100. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2014. 216 с.

101. Чернова К. О. Глобалізація як вимір сучасності: соціокультурний аспект. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. Вип. 13.

102. Шевченко Л. С. Фінансування вищої освіти: диверсифікація джерел. *Теорія і практика правознавства: електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”*. 2013. Вип. 2. http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/31.pdf (дата звернення 12.01.2023 р.).

103. Шийка О. Категорія якості вищої освіти: теоретико-методологічний аспект. *Молодь і ринок*. 2016. № 1 (132). С. 139.

104. Шуневич Б. І. Тенденції розвитку дистанційного навчання у зарубіжній вищій школі. <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/122/108> (дата звернення 21.04.2023 р.).

105. Юрченко А. М., Краус К. М., Краус Н.М. Інституційні засади управління фінансовим забезпеченням закладів освіти: світовий досвід та українська практика. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2022. № 1(9). С. 16–33.

106. Якою стане вища освіта до 2040 року. https://osvita.ua/vnz/high_school/47910/ (дата звернення 11.01.2023 р.).

107. Altbach Ph. G., Klemencic M. Student Activism Remains a Potent Force Worldwide. *International higher education*. 2014. 76. р. 2–3. <https://ejournals.bc.edu/index.php/ihe/article/view/5518/4914> (дата звернення 05.04.2023 р.).

108. Bergen S. Higher Education Governance and Democratic Participation: the University and Democratic Culture. *The University as Res Publica: Higher Education Governance, Student Participation and the University as a site of Citizenship*. 2004. 1. р. 13–31. <http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/resources/The%20university%20as%20Res%20Publica.pdf> (дата звернення 05.04.2023 р.).

109. Brickerhoff L., Huisman J., Laufer M. (2015). Quality in higher education: A literature review. Belgium. Ghent University. Centre for Higher Education Governance. https://www.researchgate.net/publication/340412327_Quality_in_higher_e

[education_A_literature_review_Scoping_report_for_the_Dutch_Education_Council](#)
(дата звернення 23.04.2023 р.).

110. ESU (European Students' Union) Student-Centered Learning Toolkit. A. Attard, E. Di Iorio, K. Geven, R. Santa. *ESU's Publications*. 2010. <http://www.esu-online.org/pageassets/projects/projectarchive/100814-SCL.pdf>. (дата звернення 04.04.2023 р.).

111. Gender Gap – 2021: Розрив збільшується, Україна втратила 15 позицій. <https://50vidsotkiv.org.ua/gender-gap-2021-rozryv-zbilshuyetsya-ukrayina-vtratyla-15-pozytsij/> (дата звернення 10.01.2023 р.).

112. Hager P. Is there a cogent philosophical argument against competency standards? *Philosophy of Education: Major Themes in the Analytic: Problems of Educational Content and Practices*. 1998. Volume 4. Ed. By Hirst H. Paul and White Patricia. Florence, KY, USA: Routledge, pp. 399–415.

113. Hutmacher W. (1997). Key competencies in Europe. Report # DECS/SE/Sec-(96)-43 of the Symposium (Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996). A Secondary Education for Europe Project. Council for Cultural Cooperation, Strasbourg, France.

114. Jenkins H. (2009) Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century. *MIT Press*. <http://library.oapen.org/handle/20.500.12657/26083>. (дата звернення 18.04.2023 р.).

115. Klemenčič M. The changing conceptions of student participation in HE governance in the EHEA. *European Higher Education at the Crossroads: Between the Bologna Process and National Reforms*. London: Springer. 2012. p. 631–653. <https://www.springer.com/gp/book/9789400739369>. (дата звернення 05.04.2023 р.).

116. Moore Howard R. Plagiarisms, Authorships, and the Academic Death Penalty. *College English*. 1995. Vol. 57. № 7. С. 788–806.

117. Smith M. K. Curriculum Theory and Practice. *The Encyclopædia of Informal Education*. 2000. www.infed.org/biblio/b-curric.htm (дата звернення 03.04.2023 р.).

118. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region (2004). Bucharest, Romania, 2–5 September 2004. [https://iqaa.kz/images/doc/Bologna/Bucharest%20Declaration%20\(2004\).pdf](https://iqaa.kz/images/doc/Bologna/Bucharest%20Declaration%20(2004).pdf) (дата звернення 21.04.2023 р.).

119. Tutko M. (2012). Zapewnianie jakości kształcenia w świetle reformy szkolnictwa wyższego. Zróżnicowanie i zmienność społecznego świata. Ewa Bogacz-Wojtanowska, Wiesław Gumuła, Sławomir Rębisz (eds). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

120. UNESCO. (2009). Guide to measuring information and communication technologies (ICT) in education. Institute for Statistics. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000186547>. (дата звернення 17.04.2023 р.).

121. World Bank (2002) Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education. Washington DC: The World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/15224>.

122. World Declaration on Education for All and Framework for Action to Meet Basic Learning Needs. *Adopted by the World Conference on Education for All Meeting Basic Learning Needs Jomtien* (Thailand 5–9 March 1990). UNESCO 1990. 31 p.

123. Zgaga P. Higher Education and Citizenship: “the full range of purposes”. *European Educational Research Journal*. 2009. 2 (8). p. 175–188. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/eerj.2009.8.2.175> (дата звернення 05.04.2023 p.).

